
KRITIKAI SZEMLE

EGY TALÁLT MŰFAJ MEGHONOSÍTÁSA

Magyar badar. 300 limerik. Válogatta, szerkesztette és az előszót írta Várady Szabolcs. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002

*Holnapra kéne egy limerik.
De honnan vegyem a rímeit?
Nincs ennél nyomasztóbb!
Nézem a fagyasztót,
hátha van otthon kis mirelit.
(6., Imreh András)*

Limerick – limerik – magyar badar.

A tematikus versantológia háromszáz eredeti magyar limeriket tartalmaz. A jelzõt azért tartom fontosnak hangsúlyozni, mert – mint ahogyan a szövegeket válogató és a kötetet szerkesztõ Várady Szabolcs a könyv elõszavában írja – Gershon Legman, a mûfaj egyik fõ szakértõje és a legnagyobb (trágár limerickeket tartalmazó) gyûjtemény összeállítója szerint a limeriknek csakis angolul van jövõje. Az alapos, de oldott hangú elõszót írõ, a költõket limerik-írásra buzdító és a verseket válogató Várady kiindulópontja az volt, hogy „hátha mégse”.

A mûfaj megnevezése is fokozatos magyarítási folyamaton ment keresztül: az eredeti, angolos mûfajmegjelölés (limerick) elõbb magyarosabb írásformát ölt (limerik), majd J. H. Murray 1898-as körülíró-minõsítõ meghatározását („illetlen nonszensz vers”) és a limerick egyik atyjának, Edward Learnek a fogalomhasználatát (nonszensz) alapul véve Kosztolányi Dezsõ szómagyarí-

tása (nonszensz = badar) nyomán születik meg a *magyar badar*, a műfaj gyakran hangsúlyosan kínrimre alapozó jellegére is utaló megnevezés.

Várad Szabolcs a kötet előszavában részletes adalékokkal szolgál e jellegzetes műfaj történetéről és verstani szabályairól: hogy a gyökeresen angolnak tétélezett versforma elnevezése egyesek szerint az írországi Limerick város nevével hozható összefüggésbe, mások szerint nem, a két azonos névnek semmi köze egymáshoz; hogy egy meghatározás szerint háromfajta limerik létezik (nők jelenlétében, nők jelenlétében nem, de papi személy jelenlétében még elmondható, valamint tényleges limerik – *a limerik*); hogy a műfajnak története során létezett publikálható (*clear*) és trágár (*bawdy*) változata, s hogy sokak szerint az utóbbi (szabadszájú, obszcén, malac, trágár) változat az „igazi” limerik, mely „csak a XX. század második felében jutott nagyobb nyilvánossághoz, amióta a négybetűs szavak eltűrik az angol nyomdafestéket”; hogy a műfaj ez utóbbi változata alapján nevezhető az értelmiség obszcén folklórjának; hogy szókimondó attitűdje révén az epigramma, a satíra műfajával rokonítható; hogy a több évszázados múltra visszavezethető műfaj első gyűjteménye (*nonszensz* címszó alatt) 1821-ben jelent meg Londonban; hogy Edward Lear 1846-ban szintén ilyen elnevezés alatt jelentette meg limerikkötetét; hogy Gershon Legman a XX. század második felében, 1953-ban Párizsban tette közzé orális gyűjteményekből összeállított antológiáját; hogy magyar nyelvre Gergely Ágnes, Tellér Gyula és Faludy György fordítottak limeriket...

A műfaj legfőbb vonzereje magával ragadó hangzásában és formájában rejlik. Alapkövetelményei közé tartozik az első verssorba írandó személy- vagy városnév, az 1–2. sor hosszabb, a 3–4. sor (általában egy verslábbal) rövidebb terjedelme, majd az első két sorra azonos szótagszámmal (és csattanóval) felelő 5. A limerik azonos szótagszámú sorai csengnek egybe, tehát rímképlete *aabba*. A műfaj egyik leghatásosabb eszköze a rím, s a csattanót még inkább növeli, ha kínrímről (de mindenképpen leleményes, szinte virtuóz rímről) van szó, amelynek érdekében akár nyelvtani-nyelvhelyességi (helyesírási) vétség is megengedhető. A leari hagyományos limerikforma az első és utolsó sor hasonlóságára épül. Eszerint a vers első sora egy hely által behatárolt személyt jelöl, míg az utolsóban a „volt egyszer” kezdőformula a vers elején exponált személy jelzőjével helyettesítődik be. A *Magyar badar* több verse is név szerint utal a műfaj e világirodalmi képviselőjének nevére, személyére.

Talajelőkészítés, alapozás – előtörténet/1.

„Akárhogy is, a magyar limerik természetesen más, mint a sok száz éves múltú, szerteágazó gyökerű angol limerick. Nincs múltja, csak mintája” – írja Várad az előszóban. S bár több száz éves múltja nincs, valamiféle talajelőkészítő, alapozó előtörténete mégis van e műfajnak. 1993-ban a Magyar

Televízió műsorán látható volt egy, a Merlin Színházban tartott költői verseny képfelvétele, ahol a Tungsram kompakt fénycső, a Mai Nap, a telefonkártya, az ÁB Egon biztosítócég Aranyfonal biztosításának humoros-ironikus kvázireklámszövegeit, majd Kölcsey Ferenc *Huszt* című költeményének „félreszavalását” és „félreírását” (Kukorelly Endre pl. *Tizenkilenc*re írta át a vers címét) követően egy limerikblokk is látható, hallható volt, egyben szemléltetve a műfaj hangulati-szemléletbeli kontextusát is. Lator Lászlónak és Várady Szabolcsnak a limerik műfajáról szóló bevezetője után maga Várady, Ferencz Győző, Alföldy Jenő, Kukorelly Endre, Csukás István, Spiró György és Eörsi István olvasták fel saját (*bawdy*) limerikváltozataikat. A műfajjal való kísérletezés és foglalatoskodás későbbi fázisai a Holmi 2001. évi 10. számának limerikblokkja, amely elé szintén Várady Szabolcs írt bevezető szöveget a *magyar badarról*, majd a 2000 című folyóirat 2001. novemberi száma Csengery Kristóf néhány limerikjét közli . . . A műfaj magyar változatának tehát ha nincs is távolba mutató múltja, története, a limerikláznak a magyar irodalmi életben mégiscsak felfedhető idestova egy évtizednyi lappangási ideje. A mostani, háromszáz magyar badart tartalmazó gyűjteményben meg is található néhány Merlin-beli „versenymű” (Várady Szabolcs Debóra- és Emese-verse, Csukás István Laura-verse), ugyanakkor sajnálhatjuk, hogy pl. Spiró György és Kukorelly Endre neve ez utóbbi gyűjteményből kimaradt (őket nem kérte fel a szerkesztő? vagy nem tettek eleget a felhívásnak?).

Talajelőkészítés, alapozás – előtörténet/2.

A limerik alapja a költői, nyelvi játék. Játék a rímekkel, a nyelvvel, a nyelv (lehetséges és lehetetlen) lehetőségeivel – a nyelvi, stilisztikai, etikai stb. normák áthágása révén pedig játék az olvasó esztétikai-etikai beidegződéseivel is. A pajkosan pajzán szövegek műfajilag nyilvánvalóan összefüggésbe hozhatók egyes népköltészeti műfajokban is honos hasonló minőségekkel – szókimondással, obszcenitással. A gyűjtemény „enyhébb” változatai egy-egy nyelvi-poétikai (rímbeli) ötlet felszíkrazásai, az obszcénabbak pedig oly módon villantják fel ezeket az effektusokat, hogy közben játékosan, gonoszkodóan megkísérlik megbotránkoztatni az olvasót. Persze, olvasója válogatja, hogy igen vagy nem, s hogy mennyire. Bár el tudok képzelni kimondottan prüd olvasót, aki felháborodva teszi le a vizuálisan is igényesen megformált kötetet, s három lakattal elzárva óvja tőle a gyanútlan (?) utókort, úgy gondolom, hogy a ma olvasójának a népköltészet pajzánabb műfajain, az utóbbi évtizedekben már publikálható gyűjteményein túl Weöres Sándor, Domonkos István, Petri György, Parti Nagy Lajos, Kovács András Ferenc, Orbán János Dénes, Sánta Attila stb. személyében mégiscsak voltak szellemi felkészítői. S a prózairodalom terén is, akár magyar, akár világirodalmi viszonylatban – hadd ne soroljam.

A kötet szövegtörzskének tágabb holdudvarában pedig mindenképpen ott kell tudnunk azokat a nyelvi leleményre, rímbravúros csattanóra építő verskísérleteket, amelyek számai a (múlt) századelő artisztikumáig (pl. Kosztolányi Dezső és Karinthy Frigyes nyelvi és rímjátékaiig) vezethetők vissza, s folytatódhatnak az előbbieken említett Weöres Sándor, Orbán Ottó, Parti Nagy Lajos, Kovács András Ferenc, Orbán János Dénes, Varró Dániel stb. nyelv-, ritmus-, rímjátékaiban és palimpszesztjeiben. A századelő óta csupán annyi változás történt, hogy e szövegek a régebbi gyűjteményes verseskötetek végéről (lásd rímpróbák, „csacsi rímek”) bekerültek a fő szövegtörzsbe.

A szerzőkről.

A (magyar) limerikláz mintegy negyvenhárom szerzőt mozgósított – beleértve azt a Névtelent (?) is, aki a kötetben egyetlen limerikkel szerepel. A legtöbb szöveg (28) Várady Szabolcsnak, a kötet megálmodójának és összeállítójának tollából való, a lázgörbe esése szerint utána következik Kovács András Ferenc, a paródiakötetek szerzőjeként ismert Timár György, majd Lator László, Csengery Kristóf, Vadász Géza, Kántor Péter, Nádasdy Ádám stb. A lista csupán tájékoztató, és semmiképpen sem minősítő jellegű, hiszen a kevesebb verssel szereplő költők (Bognár Róbert, Halasi Zoltán, Imreh Zoltán, Jónás Tamás, Kertész Iván, Lackfi János, Magyar László András, Szabó T. Anna, Tandori Dezső, Tóth Krisztina, Varró Dániel és mások) is alkottak egy vagy több emlékezetes limeriket.

A kötet olvasásakor ugyanakkor zavaróan hat, hogy a versek felett, alatt nincs ott a szerző neve, amit vagy a névmutatóból vagy a tartalommutatóból kell utólag (a könyvet szüntelenül lapozgatva) kikeresni. Ez a fajta „folklorizáló” tendencia szembenáll azon olvasói beidegződésünkkel, miszerint (műköltészeti alkotások esetében) a műhöz szorosan hozzá tartozik a szerző is. Ugyanakkor fölöslegesnek tartom ezt a részleges rejtőzködést, hiszen a „tettek” két forrásból is kideríthetők (oda is írtam a versek elé a nevüket – jó sok időmbe telt!). Nem beszélve arról, hogy ily módon nehezebben (mert nagyon közvetetten) kerekednek ki egy-egy szerző szövegeinek – utóbb mégis kideríthető – egyéni vonásai. Annál inkább, mivel a kötet felépítése sem szerző-, hanem témaközpontú.

Témakörök.

Várady Szabolcs bevezető szövegében az angol limerik azon tematikai csoportjait sorolja fel, amelyeket E. O. Parrott nyomán Gergely Ágnes ismertetett egy magyar nyelvű nonszenszantológia előszavában. Eszerint az angol limerik lehet hagyományhű („tisztá”), intellektuális, politikai és erotikus (malac, disznó . . .). A *Magyar badar* limerikjei kilenc témakör szerint oszlanak

fel. Az első tíz költemény magát a műfajt járja humoros-(ön)ironikus módon körül – azt, hogy mi a limerik („szörny-fi, millyet rém ellik”, „agyalágyult költői agytorna”, melyből egyes költők esetében „hús évenként / egy a norma”, s úgy készül, hogy „Előkapnak a költők / egy üres hurkatöltőt, s malacssággal telemerik”), hogy mikor jó a limerik („Hogyha jól megrimelik”) stb.

Mivel a hagyományos limerik első sora személy- és/vagy földrajzi (város-) nevet tartalmaz, különálló, de meglehetősen nehezen elválasztható ciklusokba kerültek a földrajzi tematika keretei közé helyezhető, valamint egy-egy nőről vagy férfiról íródott versek. Külön ciklust alkotnak az állatokról, majd a történelem és a politikai élet híres embereiről, továbbá az irodalom, a művészet témakörébe sorolható költemények. A legnehezebben körvonalazható ciklus a hatodik, amelynek kulcsszava a badarság, ám ez egyben a műfaj általános meghatározója is. E ciklus inkább olyan „maradék” versek gyűjtőhelye, amelyek minduntalan kicsúsznak a felállított tipológiából, mivel egyetlen tematikai osztályba sem sorolhatók be. (Néhány közöttük furcsa tárgyakról szól.) A legterjedelmesebb az utolsó ciklus (124 limerikkal), amely a műfaj „hard” (bawdy, obszcén, trágár, malac, disznó...) változatait sorakoztatja fel. Itt a tematikus rendezőelv teljesen felbomlik, hiszen találhatók itt az előző ciklusokból ismeretes, „Élt egy úr...”, „Volt egy nő, úgy hívták...”-féle, földrajzi nevekkal is kombinált változatok, sőt, túlnyomó többségük épp egy kiválasztott, köznévvél vagy tulajdonnévvél megnevezett személy köré íródik. E 124 limerik közös nevezője abban jelölhető ki, hogy ezek képezik a kötet „kemény” magját – a könyv legsikamlósabb és legmegbotránkoztatóbb költeményei. Az ilyen versek kapcsán az előszó azon „fundamentalista” felfogásra hivatkozik, miszerint ez az a szövegegyüttes, mely „egyedül méltó a limerik névre”. A mennyiségi túlsúly arra utal, hogy e műfaj (és művelője) valóban az obszcén világában érzi jól magát, ahol az alkotás szabadságába a kimondás szabadsága is beleértődik. Itt a legszikrázóbbak a rímek, a csattanók, itt a legképtelenebb a nonszensz, a legszabadabbak s legtöbb szellemi energiát felszabadítóak a nyelvi vétségek, elírások, rövidítések, torzítások. S a játékos, humorizáló-ironizáló kedv is itt tör legmagasabbra.

Nyelvi-poétikai effektusok.

A gyűjtemény versszövegei a műfaj azon meghatározó vonását mélyítik el, hogy a meglepetést, meghökkentést kiváltó effektusok nem redukálhatók csupán a *bawdy*, a szabadszájúság, a szókimondás, az obszcén jelleg tartományára. A legsikerültebb magyar badarok effektusai között legalább ilyen fontosak a nyelvi és poétikai természetűek (a könnyedén zökkenő ritmus, a meglepetésként, de természetesen ható rímek), valamint a nonszensz nyújtotta (logikai) szabadság. A nyelvi effektusok nagy csoportja a különös hangzású

és/vagy önmagában is (humoros, parodikus) hatást keltő, létező vagy kitalált földrajzi nevekkkel hozható összefüggésbe (Apostag, Ostfyasszonyfa, Csemő, Csikéria, Isztimér, Szatymaz, Markotabödöge, Sorokpolány, Tinnye, Karakó-szörcsök stb.). Különös rímhelyzetet indukálnak az idegen ország- és városnevek is (Mozambik, York, Párizs, Kamcsatka, Nottingham stb.), főként, ha a rím is idegen szóval válaszol a rímhívó szóra. Íme két, idegen földrajzi névből rímet kiobbantó változat:

Volt egy úr, lakhelye Mozambik,
fenéken harapták a zombik.

Faggatták: „Nagyon fáj?”

Azt mondta: „Ügyanmár.

Eleve is volt már azon lik.”

(14., Varró Dániel)

Itt lakom én Nottighambe
nem mén, uram, ott ingyen be

se váromba

se báromba,

Se bolhának klottingembe!

(20., Timár György)

Az állatok témájára íródott limerikék között is a különös vagy különös (idegen) nevű állatokat (aranyhőrcsög, homár, rozmár, ázalékállat, tiger, lamantin) szerepeltető versek a hangsúlyosak. Pl.:

A dzsungelben lófrált egy nigger,

hol rátámadt Sir Khán, a tiger,

s azóta e fekete

szörnyen dadog: „Te . . . te . . . te” –

mondja, és eközben tikkel.

(60., Orbán Ottó)

A személynév köré íródott limerikék között ugyanilyen gyakori az idegen női nevek rímet indukáló hangzása (Marcella – szar cella – parcella, Melissza – leissza – se vissza, Helén – belén – delén, Hedvig – de meddig – keddig, Debóra – zsebóra – se bóra, Emese – nemes-e – szeme se, Dalma – dal ma – alma stb.). E témakörből most mégis a magyar Etel névvel illetett hölgyről íródott limeriket idézem – ám a rímhívó szóra itt is idegen szó válaszol rímként, és visszhangzik újra fel az utolsó sorban is:

Van egy nő, úgy hívják, Etel.

Egész nap a Neten *csetel*.

Akadtt egy kérje,

de magát mér' ölje:

„Vegyen csak téged a Net el!”

(88., Várady Szabolcs)

A bizarr, meghökkentő játékoság sajátos forrása a nevek és nemek felcserélése, s ezáltal a leszbikusság, a homoszexualitás (a biszexualitás) kényes témájának humoros becserkészése. Pl.:

Élt egy lány, úgy hívták: Ernő.
Nem volt egy kimondott delnő.
Bár a sors mostoha,
jobb későn, mint soha:
sírján ma fű helyett mell nő.
(90., Imreh András)

Különösen az utolsó, a legsikamlósabb verseket felvonultató ciklus tartalmaz ilyen játékosan-gonoszkodón megbotránkoztató patronokat. Az alábbi változat pl. egészen ravasz módon íródott – anélkül, hogy egyetlen trágár, nyomdafestéket nem tűrő szót is tartalmazna:

Élt egy úr Nemesgulácson,
megakadt a szeme egy ácon.
Suttogott az ablakánál:
„Ó, ha rám csak annyit szánnál,
amennyi kifér a rácson!”
(196., Nádasdy Ádám)

A történelem, a politika világába vezető nevek nemcsak a névhangulatot viszik be a versbe, hanem a kor(szak) hangulati auráját is megjelenítik. Különösen, ha a vers a kor(szak) szótárát, diskurzusát is megidézi:

Imádtuk apánkat, Rákosit,
nem hittük volna, hogy károsít.
Szégyelled magadat?
Késő: e daganat
átterjedt – már minden rákos itt.
(125., Várady Szabolcs)

Az irodalom, a művészet világába sorolható limerikek effektusai általában az írói-költői opusra irányulnak – illetve külön érdeme és értéke a versnek, ha a név nemcsak formálisan van benne jelen, hanem a költemény az életmű egy-egy meghatározó vonására, elemére, ars poeticájának jellegére is rájátszik. Pl.:

Hollós lett Poe-nál a Pallasz,
 azóta csak egyet hallasz,
 nem hagy fel, ez rávall,
 a nevermórjával,
 esténként megy, mint a Dallas.
 (154., Várady Szabolcs)

E ciklusból a palimpszesztben egyébként is jártas KAFnak az Ady- és Babits-lírárt megidéző versét kell kiemelni (156. *Új Nyugat*, 157. *Irodalmi divatok*). Ugyanakkor író és olvasó figyelmét nem kerülheti el az a két limerik, amely arról szól, hogy az irodalomba, az irodalmi életbe nemcsak író, költő és műve tartozik bele – hanem pl. a szerzői juttatások is:

MAGYAR LANT

Poétánk, Georg von Petri,
 bajuszát mélnázva pedri:
 „How many (de juszt is!) . . .
 wie sagt man . . . la justice
 hongroise? Agyin, dva? Eh, tri!
 (167., Várady Szabolcs)

NEKEM NEM JÁR HONOR?

Kérdezem kiadóm, Morcsányit:
 pénztárcát most melyik kortárs nyit?
 Ugyanis nem értem,
 Goethért miért nem
 Kapok még ennyit se: morzsányit.
 (171., Halasi Zoltán)

A kötet utolsó ciklusában tombol a *bawdy*, az obszcenitás, s a szókimondás mértéke bizonyos négybetűs szavak három ponttal érzékeltetett és kiírt változatainak a fesztáván jelölhető ki. A pálmát (poétikai értékeit tekintve is!) Várady Szabolcs Debóra- és Emese-költeménye, valamint Orbán Ottónak a kötet hangsúlyos helyére (a legvégére) került, a gaz nőgyógyászárról szóló verse viszi el, de ugyanígy sikeres limeriket indukálhat a szexusra való, csupán rejtett utalás is – pl. „virágnelyven”:

MEZEI TÖRTÉNET

Kérdi az aszat a virágot:
 „Mért búsulsz, csillagom, ki bántott?
 Földítő? Keltike?
 „Rosszabb! A lóhere!”
 Ilyen kis nebáncsot ki látott?
 (173., Szabó T. Anna)

Az esztétikai hatást pedig még inkább növeli a kancsal rím (+ mozaikrím!) effektusa:

Volt egy srác, úgy hívták, Nemecek.
 Megegett köztünk egy néma csók.
 Nincs arra szókészlet,
 hogy aztán hogy nézett,
 de sajnos ennél több nem esett.
 (182., Tóth Krisztina)

E ciklus két legfigyelemreméltóbb gesztusa Tandori Dezső és Lator László nevéhez köthető. A női nevek író, nők ügyes-bajos eseteiről szóló límerik között ugyanis külön hely illeti meg Tandori azon verseit, amelyekben egy-egy, obszcén asszociációkra is okot adó női név a költő sajátos szóeleménye (Kettyenke, Torokka, Orálka, Onlájinka, Grabancka, Önke, Örke, Francika). A költői kísérleteiről ismert Tandori itt sem marad adós. Szellemi rokona Kántor Péter, hasonló névleleményével („Volt egy nő, úgy hívták: Mi lesz már?”, 89.). E ciklus versei közül ugyanakkor külön említést érdemelnek Lator László sajátos, egyéni műfajmegnevezései. Míg Tatár Sándor *crimerickre* módosítja a műfaj nevét, Határ Győző *magyar*, Eörsi István pedig *pártos* límerikeket ír, Lator az *Ógörög fardalok*, az *Obszcénekek* és *Trágáricskák* műfajnevekkel utal a límerik egyik leglényegibb vonására (vö. Bognár Róbert límerikjeinek Weörest idéző összefoglaló címével: „ni, mijen dicnók”).

A límerik egyik fő poétikai effektusát a találó, meghökkentő, artisztikus és humoros rím képezi. A versforma ötödik sora valóban „még egy lapáttal” tesz erre az effektusra, hiszen a rövidebb és más rímű 3–4. sor után újra felcsendíti, visszahozza, nyomatékosítja az 1–2. sor rímpárját. A versgyűjtemény szinte tobzódik a rímbravúrokban. Az olykor 3–4 szótagra is kiterjedő rímmegoldásokból nem mindennapi rímstórtárt lehetne összeállítani (Ramadánon – amadán-a madámon, Santa crúz – balra hűz – andalúz, Apostag – lapost kap – tapostak, Li Taj-po – liftajtó – nyikhaj Po stb.). Rímbravúr szöveghelyei a mozaikrímek (versbe szédül – versbeszédül, Párizs – pá, rizs, marakodni – ma rakodni, Lessing – lesz ing, Meredith – mered itt), a kancsal rímek (Hektor – hatkor, szirének – szirénák – szar ének, Po csü ji – pocsolya, Nemecek – néma csók /ez a legszebb/, Anasztázia – anesztázia – kanasztáznia, igen, de – Uganda stb.), a nyelvjátékkal/figura etimológiával (polgárnál polgárabb Polgáron), nyelvi vétségekkel – rövidítéssel, kihagyással – (Houston – hűsz ton/na/, „Megmondta a Lukács api: / jobb a szoci, mint a kapi”, Orbán – csorbán – hor./váth/ bán stb.), torzítással (Solymáron – foly nyáron – sojnálom, Pécssett – késett – késet, Bagon-nagy/on, Apostag – lakos tag – a posta(g), Belfast –

felfázt stb.), hangszimbolikával (kancsal Ancsa – rancsa), enjambement-nal, szóelválasztásos enjambement-nal fűszerezett rímmegoldások stb. De van itt selypes, pösze (Mesterházi Mónika, Lator László), „régí magyar” (Lackfi János), nyelvjárásban írt (Kozma István) limerik, olyan összetartozó versek, amelyekben költők felelnek egymásnak (Schein Gábor és Mesterházi Mónika, Orbán Ottó *Mikrocsípjé* és Várady Szabolcs *Visszacsípjé*), olyan, amely csak nagyon közeli barátról, ismerősről írható meg, kétszerzős (Peer Krisztián & Térey János), morbid, nonszensz változat, sírfelirat, Edward Leart idéző magyar badar stb.

A versgyűjteményt ez a sok irányba vezető kísérletező kedv, a nyelvi-poétikai leleményesség és bravúr teszi az utóbbi évek egyik legkülönösebb és legderűsebb olvasmányává. A limerik megmérettetett a magyar irodalomban, s nem találtatott könnyűnek, hiszen szerzői között ott a mai magyar líra önfeledt játékban, humorban és nonszenszben is otthonos „nehézéke”.

HARKAI VASS Éva

MÉGSEM POROLVASÓKÖNYV

Bori Imre: *Ember, táj, történelem*. Délvidéki olvasókönyv. Forum Könyvkiadó, Újvidék–Agapé, Szeged, 2001

Bori Imre *Ember, táj, történelem* című könyve „olvasókönyv” ezért olvasóként, „diákként” illik szólni róla, hiszen a didaktikus beszédmód egyértelműen megnyilvánul. Manapság divat is olvasókönyvet összeállítani. A *Krasznahorkai olvasókönyv* például a magyar és a német (kritikai) recepciót tartalmazza, Bori Imre kötete viszont a hagyományos értelemben olvasásra szánt sokműfajú, tematikai vonatkozásban ugyancsak a végérvényes rögzítésnek ellenálló szövegek gyűjteménye, sőt traktátus, amelyből a didaktikai apparátus sem hiányzik, hiszen a szövegeket „ki kicsoda?” magyarázatok, kommentárok követik, és a lehetséges rend, a szövegrészletek tudatos kiválasztásának szempontja előtérbe kerül. Ilyen összefüggésben beleillik az *iskolai irodalom* kategóriájába, amelybe az olvasókönyv, egyéb tankönyvek, kommentárok, sőt tágabb értelemben a szótárak is beletartoznak. Az olvasó a szerzők enciklopédiaálmáról gondolkodhat (Karinthy, Vinaver, Danilo Kiš, Baudelaire . . .), ugyanis egy régióhoz kötődő művelődéstörténet áll itt össze, ráadásul ez a délvidéki régió *kisvilágokra* tagolódik, nyitottsága, átjárhatósága pedig Közép-Európára tereli az olvasó figyelmét, és felfigyel például a Duna-szövegekre, Hans Dernschwam, Vratiszláv báró, Széchenyi írásaira vagy az al-dunai székelyek sorsára. A könyv